

DEMERSURILE DIN PERIOADA 1853-1858 PENTRU ZIDIREA ȘCOLII DE PE MOȘIA VÂNĂTORI A MĂNĂSTIRII BISERICANI REFLECTATE ÎN DOCUMENTELE DE LA ARHIVELE NAȚIONALE DIN IAȘI

Suzana BODALE¹

Cuvinte cheie: școli elementare sătești, Mănăstirea Bisericiani, arhimandritul Nicon, Ministerul Cultelor și al Instrucțiunii Publice din Moldova

Keywords: Village elementary schools, Bisericiani Monastery, arhimandrite Nicon, Ministry of Religious Affairs and Public Instruction of Moldavia

La Arhivele Naționale din Iași, în fondul Ministerul Cultelor și al Instrucțiunii Publice din Moldova, se păstrează numeroase dovezi documentare despre încercările, din prima jumătate a secolului al XIX-lea, de a se înființa școli primare pe tot cuprinsul țării. Acestea sunt o mărturie a viziunii conducerii statului în ceea ce privește modernizarea societății prin generalizarea învățământului primar, cu consecințele sale benefice asupra dezvoltării conștiinței naționale, dar conturează de asemenea și imaginea problemelor legate de lipsa sumelor necesare pentru investiții sau de opoziția în ceea ce privește noutatea.

Continuând opera de modernizare, domnul Grigore Alexandru Ghica (1849-1853, 1854-1856) a susținut alfabetizarea în masă a copiilor, prin înființarea școlilor primare în târgurile ținuturilor, precum și a celor elementare sătești. Ideea a fost nobilă, dar s-a lovit de multe obstacole, printre care cea a precarității materiale a resurselor statului. Este evident că ar fi fost nevoie de sume foarte mari de bani pentru a se ridica școli în toate târgurile și comunele, dar, mai mult decât aceasta, întreținerea lor (salarii, materiale didactice, lemne pentru foc, sau pentru iluminat etc.) ar fi pus o presiune constantă asupra Visteriei țării. Or, dacă statul începea să construiască, procesul s-ar fi întins pe mai mulți ani, pierzându-se efectul rezultatelor așteptate într-un timp scurt. La acestea, se adaugă și un aspect legat de mentalitatea din vremea respectivă, conform căreia construirea unui lăcaș de cult și operele de caritate erau lăsate în seama comunităților. În această categorie se integra și construirea școlilor. Dacă acestea ar fi apărut doar din inițiativa Ministerului Cultelor și al Instrucțiunii Publice, la care s-ar fi adăugat obligativitatea frecventării orelor, comunitățile locale ar fi perceput totul ca pe o impunere, ca pe ceva neatractiv. Pentru ca rezultatele să fie cele dorite, trebuia implicați oamenii locului și atunci ar fi fost vorba despre grija pentru banii și munca investită în construirea unei școli și de recunoștință pentru învățătura care s-ar fi revărsat peste copiii lor.

¹ Serviciul Județean al Arhivelor Naționale, IAȘI.

În ceea ce privește eforturile pentru ridicarea școlii de pe moșia Vânători a Mănăstirii Bisericiani, observăm că s-a încercat, prin circulara ministerială din 10 iulie 1853, atragerea arhimandritului Nikon de partea demarării construcției școlii.

Adresa a fost ticluită cu foarte multă diplomație, realizându-se o sinteză a reformei învățăturilor publice; mai întâi, se prezintă faptul că s-a demarat procesul construirii școlilor primare de prin târgurile ținutale și cele elementare satești. Apoi, se insistă pe scopul acestui demers, care este apreciat ca fiind unul pozitiv, deoarece urma să îi transforme pe viitorii adulți în buni gospodari și oameni cu frica lui Dumnezeu. Prin urmare, folositorii lor și înșile și proprietarilor, carii este știut că, în genere, duc lipsă de oameni de slujbă cu știință de carte. Dar, deoarece Gh. Dulcescu, șeful Secției a II-a a Departamentului Averilor Bisericești și al Învățăturilor Publice, era conștient că procesul alfabetizării ar fi fost perceput cu adversitate de către oamenii obișnuiți, și ei, în marea lor majoritate, neștiutori de carte, a introdus în textul circularii cuvinte care să spulbere îngrijorarea: *Scopul înființării unor asămîne(a) nu este nicicum de a smulge pe locuitori de la îndeletnicirea plugăriei sau De aceea și învățăturele pro(i)ectate au a ave(a) numai atâta mărginire precăt le trebu(i)e întru aceasta.* Treptat, s-a trecut la planul concret al proiectului, reamintindu-se baza legală, generală a acestuia și anume *Așezământul pentru reorganizarea învățăturilor publice din 1851: Guvernul acum, deodată, în urmarea dispozițiilor legiuite de Așezământul <sco> lar fîntește a înființa câte o scoală în fiecare ocol de ținut și încât pentru formarea învățătorilor trebuitori s-au și luat de pe acum măsurile cuvenite.* De asemenea, a subliniat că începuse deja organizarea învățământului preparandial, care urma să creeze viitorii dascăli și, deci, apărea ca evidentă ideea că și comunitățile, în cazul nostru Mănăstirea Bisericiani, ar trebui să aibă o implicare concretă. Astfel, arhimandritului Nikon i se amintește că *Departamentul acesta al Averelor Bisericești și al Învățăturelor Publice, prin înche(i)erea Sfatului Administrativ Estraordinar, subscrisă aceasta și de preasfințitul mitropolit și întărită de preainalțatul domnu, asupra presentației no. 1.776, fiind îndatorit de a înființa câte o scoală satească și pe la toate moșiile clerului unde numărul locuitorilor ar trece peste cincizăci, măsură ce el au și pus-o în lucrare la moșiile acele(a) de curând înposesuite, trecând în condițiile contractelor îndatorirea de a să face de către posesori încăperele trebuitoare.* În această frază se remarcă câteva aspecte și anume: hotărârea era întărită de către domn și de către mitropolit, și se aplica tuturor mănăstirilor cărora li s-au creat condiții prin punerea în posesie a unor moșii, mai ales acolo unde numărul locuitorilor era mai mare de cincizeci. După această lămurire, s-a trecut la planul concret: *Pe asămîne(a) temei, și în priivire că moșia acei Sfinte Monastiri anume [Branîștea, Vădurelele și] Vânătorii, ce este lăsată în dispoziția Preacuvioșiei Voastre, dinpreună cu alte moșii, înfățoșază toate avantajăle de a să înființa o scoală pentru copiii satenilor ca una ce urmează a fi sub umbrirea și protecția unui lacașu dumneze(i)escu și sub inspecția unui barbat iubitoriu de cultura națională, precum sânteși, cu onoare vă alătorează planul închipuit pentru încăperea unei asămîne(a), ce are a să clădi în mijlocul satului și la locul ce anume să va însămna de delegatul Departamentului, poftindu-vă ca cu înlesnirile ce aveți pe moșie și prin concursul locuitorilor, să puneți în lucrare clădirea unei casă, după planul alăturatu [la fiecare din numitele*

moșii] și aceasta nesmintitu în vara anului viitoriu, 1854, binevoind acum a răspunde de primirea adresăi de față și punere(a) în aplicație a acestei măsurii de mare <și> bună cuviință. Sunt mai multe aspecte care atrag atenția într-un mod deosebit: în primul rând, mănăstirea ar fi trebuit să poată susține acest efort pentru că dispunea de posesiuni financiare, apoi, s-a apelat la câteva cuvinte măgulitoare pentru arhimandrit care este *un barbat iubitoriu de cultura națională*. Astfel, la final, s-a trasat și dispoziția executorie, sub forma unei măsurii cu termen de finalizare, adică, până în vara lui 1854, pe moșia Vânători, trebuia să se ridice școala, în mijlocul satului, în locul și după planul ministerului. La fel de interesantă este și corectura care există în textul adresei. Așadar, obligativitatea de a se construi câte un lăcaș de învățământ la Braniștea și la Vădurelele se anulează, respectivele locații fiind tăiate din textul adresei. Rezultă astfel, că planul inițial cuprindea dispoziția de a se construi trei școli și că, probabil, din considerente materiale, s-a redus solicitarea doar la construirea școlii de la Vânători. Rămâne însă valabilă situația de pe teren care confirmă existența unei populații numeroase dacă în trei locații s-ar fi impus apariția școlilor și că acesta ar trebui să fie scopul final al dezvoltării învățământului primar în această zonă.

De abia peste trei luni, la 29 septembrie 1853, arhimandritul Nikon a răspuns la circulara ministerului. Acesta a recunoscut că *Scopul Guvernului a să înființa școale satești (...)* e prea adevărat că *ținește numai la bună stare generală a locuitorilor*, după aceea răspunsul se transformă într-un lung șir de scuze. Astfel, arhimandritul Nikon a subliniat că nu era obligat prin *Așezământul pentru reorganizarea învățăturilor publice din 1851* să construiască școli și că de pe moșia Vânătorii nu avea folos, că avea demarate lucrări importante, mai multe decât a fost obligat prin hrisovul de numire ca arhimandrit, iar multe dintre acestea erau făcute cu bani proprii, că trimitea anual statului câte 1000 de galbeni și că, astfel, nu putea începe și construcția școlii: *în o așa împrejurare cu părere de rău supun științei că nu pot pune în lucrare și facerea școlii*. A urmat o propunere de negociere, deoarece arhimandritul a vrut fie să ajute cu 1500 de lei la facerea școlii și, deci, aceasta ar însemna ca statul să facă restul: *că pentru o îmbunătățire de mare trebuință primesc bucuos a da ajutorul în a ei facere una mie cinci sute lei*, fie să mai fie păsuț pentru a definitiva el și astfel, să înceapă construirea ei în primăvara lui 1854: *a o ș(i) face însă peste 2 ani început de la Sfântul Gheorghe anul viitorul 1854*. Faptul că a răspuns peste trei luni, că a subliniat că nu are obligații legale, că a trimis anual o contribuție mare statului, că avea dificultăți cu construcțiile începute, că a negociat, oferind o sumă modestă, ne conduce la o concluzie finală clară: arhimandritul Mănăstirii Bisericieni nu avea deloc de gând să se implice în construirea școlii de la Vânători.

Această opoziție fermă a fost înțeleasă de minister, care, prin persoana lui Istrati, responsabilul secției a II-a a Departamentului Averilor Bisericești și al Învățăturilor Publice, a scris o rezoluție, menită să îl forțeze pe arhimandritul Nikon să accepte că este în atribuțiile sale să construiască școala de pe moșia Vânători. Astfel, departamentul afirmă că are cunoștință despre lucrările de îmbunătățire pe care le-a întreprins arhimandritul atât la mănăstire, cât și pe moșia Vânători. Apoi, urmează un mic atac, prin aceea că i se atrage atenția că și zidurile mănăstirii ar fi trebuit terminate și îi solicită să grăbească lucrarea, astfel

încât să poată fi inspectată (sic!). Deci, este evident că se știa fie că există o mare delăsare față de terminarea lor, fie că sunt probleme cu sumele folosite. Apoi, finalul rezoluției primește forma unei decizii executive, cu termen precis de îndeplinire: *pentru casa școală pe Vânători, rămâne a se înființa de prea cuvioșia sa în termenul ce propune, dacă nu să va îndemna mai înainte*. Practic, singura abatere care se permitea era terminarea mai devreme a lăcașului școlar. Simțim în aceste cuvinte și iritare și puțină ironie.

Din păcate, Războiul Crimeii (1853-1856) și plecarea în exil la Viena a domnitorului Grigore Alexandru Ghica au însemnat abandonarea reformei privitoare la introducerea învățământului primar de masă. Dar, o dovadă a faptului că era un proiect primordial, o constituie faptul că, în 1858, seria circularilor prin care se solicita ridicarea școlilor pe moșiile mănăstirești a fost reluată. Astfel, adresa Ministerului Cultelor și al Instrucțiunii Publice cu nr. 4.434, din 4 iunie 1858, reinnoiește stadiul informațiilor de la momentul 1853. Prin urmare, arhimandritului Nikon i se atrage atenția că a promis în 1853, în scris, că în doi ani va ridica școala: *În deplina încredere ce acest Ministeriu al Cultului și al Instrucției Publice are în făgăduința dată de Preacuvioșia Voastră prin adresa din 29 sept(emvrie) 1853, atingătoare de zidirea în termin de doi ani unei case de școală pe moșia Vânătorii*. Deci, pe cale de consecință, fiind în 1858, era de așteptat ca școala să fi fost gata: *cu onoare vă adresează poftire să binevoii a-i împărtași știință dacă o asemenea casă s-au gătit spre a se începe în ea cursul învățătorei de la 1^{-m} septemvri viitor, anul curent*. Practic, solicitarea de la finalul adresei nu și-ar fi avut rostul pentru că, dacă așezământul ar fi fost gata, cu siguranță ministerul sau mitropolia ar fi avut cunoștință. Însă, întrebarea este prezentă acolo tocmai ca un factor de presiune suplimentar asupra egumenului. Astfel, acestuia i se aduce aminte că el însuși a promis că va ridica școala în doi ani.

Deoarece arhimandritul Mănăstirii Bisericieni nu a dat niciun răspuns, ministerul revine cu adresa cu nr. 6.300, din 14 iulie 1858, prin care i s-a atras atenția că, *„și la caz(ul) când zisa casă nu s-ar fi gătit încă, sântei poftit a lua de îndată cele mai serioase măsuri spre a se pute(a) desăvârși o asemenea numaidedecât până la 1^{-m} septemvrie viitor, de când urmiază a se deschide cursul învățetorilor pe la scoalele satești”*. Interesant este de analizat cadența adreselor ministeriale prin care se pune presiune pe arhimandrit, ceea ce demonstrează importanța acestei reforme, dar și siguranța ministerului că la Bisericieni, existau resursele necesare pentru ridicarea clădirii. Practic, se reia solicitarea și în iunie și în iulie 1858 pentru că în septembrie începeau cursurile. Ministerul s-ar fi mulțumit fie și cu un stadiu incipient al lucrărilor care să fi permis începerea orelor, tocmai pentru că războiul întârziase cu cinci ani acest proces.

Aflat în fața acestei situații, arhimandritul nu își permite să nu răspundă, dar și de această dată o face cu destul de multă întârziere, de abia pe 6 august 1858, când face un adevărat raport de activitate: *„În adivăr, cu costul Onoratului Dipartament <dar>, prin a meli stăruinți ostinecioasă în cari vimi nu cruț chear a nu o dată cu clădiri<li pucergându-se> din nou, încă iarăș(i) cu di la sine-m(i) greli cheltu(i)eli doi binali și anumi la moșia Vânătorii casă buni, mari, încăpătoari, și alti heiuri cari era di niapărat și la cotuna Vădurelili clădescu în drumul cel*

mari, la Transilvania, un ratoș cu mai multi heiuri pi lângă dânsul. Aflăm, astfel, că în ultimii opt ani arhimandritul a coordonat o serie întreagă de noi construcții și de reparații: Este prea bine cunoscut Onorabilului Departament că încă nu bini apucasăm a disăvârși nămolul acel di opt ani necontinit di clădiri și zidiri tot din nou ci că domnescu' hrisov datoream să fac cu di la sine-m(i) cheltueli încât mă și înglodasă-mi în grile datorii". Apoi, a subliniat că demersurile sale întreceau ceea ce îl obliga hrisovul domnesc să facă și că, adesea, a trebuit să contribuie cu banii proprii: „esti cunoscut nu numai Onoratului Dipartament ci într<e>gii Moldovi(i) că eu chiar cu proprie a me(a) averi am făcut, am zidit și am clădit din nou mai mult dicât am datorit prin hrisovu' și cari toati abie li-am disăvârșit și eată tot acestu Onorat Dipartament m-au însărcinat în trecutul an cu mai multi clădiri din nou și mai multi <m>eremituri a faci la această M(ă)n(ă)s(tire) Bisericianii”.

Finalul răspunsului îi este specific lui Nicon: „Aceste împrejurări m-au făcut neputincios a desăvârșirii școala cari în adevăr n-am uitat că am făgădui să fac această școală, ba nici m-am putut îndămăna să mă pregătesc cu materia <lu>l(u)i trebuitoriu, dar însă și acum făgădu(i)escu că o voiu faci când mă voiu îndemăna.

Dacă <acum> Onoratul Dipartament va faci bini să mă scutească macar în câtva, di asămine(a) eczecu<ții> și aceasta ca să nu fiu sâlit a-mi întoarci făgăduința, căci în puterea domnescu(u)i hrisov ci <am>, datoriu a faci școală nu sânt”.

Arhimandritul încheie scriind că, toate construcțiile în care a fost implicat și lipsa banilor sunt cauzele pentru care nu a putut să-și țină promisiunea de a termina școala sau de a aduna materialul necesar construirii ei. Ultima frază, însă, trădează o oarecare iritare a acestuia, deoarece roagă să nu mai fie pus să făgăduiască un termen când va fi gata școala, deoarece, față bisericească fiind, ne dăm seama că încălcarea unei promisiuni îl deranja. Dar tocmai această solicitare este și un argument în susținerea ideii că nu intenționa să rezolve problema într-un viitor prea apropiat. La aceasta se adaugă argumentul de ordin legal și anume reamintirea ideii că prin hrisovul de investire nu era obligat să constuiască o școală. Prin aceasta se și apără în fața ministerului în eventualitatea unei trageri la răspundere, dar vrea și să termine răspunsul său printr-o notă în forță.

Prima jumătate a secolului al XIX-lea din Moldova s-a dorit a fi una a reformelor care să modernizeze societatea în adâncurile ei. Lipsa banilor și evenimentele tumultuoase din primele decenii au făcut ca multe dintre reformele preconizate să nu demareze cu viteza dorită sau să marcheze doar niște începuturi de drum. În această situație se găsesc și măsurile pentru introducerea învățământului primar generalizat la sate și în târgurile ținuturilor. Tocmai pentru că este un proiect de pionerat, observăm că au existat aspecte care nu au fost suficient susținute financiar sau reglementate. Astfel, construirea lăcașelor școlare a fost lăsată în grija comunităților, dar nu trebuie eludat aspectul greutății financiare pe care îl implica acest demers. Apoi, aspectul mental are o mare greutate, deoarece oamenii de rând nu înțelegeau importanța școlii, iar aceasta a amplificat lipsa implicării comunităților în susținerea ei. De aceea, ministerul încearcă să-i atragă de partea lor pe arhimandriți, făcând apel la știința lor de carte, la calitățile lor de păstori morali ai turmelor de credincioși și chiar

la averile lor. Acesta este și cazul arhimandriților Nicon de la mănăstirea Bisericani și al lui Varnava de la Pângărați, la care se apelează știindu-se că sunt *bărbați iubitori de cultura națională*. Cu alte cuvinte, li se cere să se transforme în apostolii susținerii ideii naționale prin susținerea și promovarea școlii de masă în limba română. De asemenea, mănăstirile au fost ajutate (insuficient, susțin cei doi arhimandriți) și prin darea în posesie a unor moșii (neadministrare însă efectiv de către mănăstiri), care ar fi trebuit să le asigure venituri și materiale suplimentare. În consecință, moșiile respective nu au fost o bază reală pentru sprijinirea școlilor din comunitate. Probabil, adevărul este la mijloc: ruperea inerției este grea. Arhimandriții se obișnuiseră cu lucrări specifice la biserică, chilii, ziduri, metoace, dar, deși amândoi recunosc că apariția școlilor este de un mare folos, niciunul dintre ei nu caută soluții concrete, cum ar fi, de exemplu, amânarea terminării unui metoc pentru a face rost de bani pentru școală sau cedarea unor încăperi ale chiliilor pentru începerea orelor. Dar, și inerția are diferite stadii, de exemplu, la Varnava este evident că lucrările de reparații ample pe care le desfășura la Mănăstirea Pângărați l-au ținut blocat, pe când, la Bisericani, Nicon esra mult mai reticent; el a negociat, practic, cu ministerul, fie să îi accepte o contribuție de 1500 de lei, fie să îi dea un termen de finalizare nelimitat, având în vedere că printre atribuțiile sale de arhimandrit nu exista și aceea de înființare a unei școli.

Cu toate aceste limite, istoria trebuie să fie corectă și să recunoască că demersurile domnitorului Grigore Alexandru Ghica în domeniul învățământului primar au avut un rol esențial în impactul avut de *Legea instrucțiunii publice*, din 1864, din timpul lui Alexandru Ioan Cuza.

THE EFFORTS FROM THE PERIOD 1853-1858 FOR THE CONSTRUCTION OF THE SCHOOL ON THE VÂNĂTORI DOMAIN OF THE BISERICANI MONASTERY REFLECTED IN THE DOCUMENTS FROM NATIONAL ARCHIVES OF IASSY

(Abstract)

At the National Archives of Iasi, in the collection of the Ministry of Cults and Public Instruction of Moldova, there is numerous documentary evidence about the attempts from the first half of the 19th century to establish primary schools throughout all the country.

Continuing the work of modernization, Prince Grigore Alexandru Ghica (1849-1853, 1854-1856) supported mass literacy among children by setting up primary schools in the county residences and village elementary schools.

The first half of the 19th century, in Moldova was intended to be one of reforms that would modernize society to its very depths, but, the lack of money and the tumultuous events of the first decades meant that many of the planned reforms did not get off to the desired start or only marked the beginning of the process. That is why Ministry of Religious Affairs and Public Instruction of Moldavia tried to attract the archimandrites to its side by appealing to their erudition, their role

as moral leaders and even to their wealth. This is also the case with archimandrites Nicon from the monastery of Bisericani and Varnava from the monastery of Pângărați. In other words, they are asked to become apostles of the national idea by supporting and promoting Romanian language mass schooling. Perhaps the truth lies in the middle: breaking inertia is hard.

The archimandrites had become accustomed to specific works on the church, the cellars, the walls, the metopes, but, although both recognized that the emergence of schools was of great benefit, neither of them sought concrete solutions, such as, for example, postponing the completion of a metope in order to raise money for the school or giving up some of the rooms of the cellars for the beginning of classes. Varnava, for example, it is obvious that the extensive repairs he was carrying out at Pângărați Monastery were holding him back, while at Bisericani, Nicon was much more reticent; he was negotiating with the ministry, either to accept a contribution of 1500 lei or to give him an unlimited deadline for building the school, given that his duties as archimandrite did not include the establishment of a school.

With all these limitations, history must be fair and recognize that the efforts of Prince Grigore Alexandru Ghica in the field of primary education played a key role in the impact of the 1864 Law of Public Instruction, from the time of Alexandru Ioan Cuza.

ANEXE

1

10 iulie 1853

Preacuvioșiei Sale arhimandritului Nicon, egumen(ul) M(o)n(asti)rei Bisericii!¹

Guvernul într-o neadormită îngrijire pentru răspândirea și întinderea învățături publice în țară, țintitoare la bunăstare generală a locuitorilor, au pro(i)ectat ca pe lângă scoalele primare de prin târgurile ținutale să se înființeze, potrivit cu mijloacele de care să va îndemâna și școale elementare sătești.

Scopul înființării unor asămîne(a) nu este nicicum de a smulge pe locuitori de la îndeletnicirea plugăriei, ce din contra, a-i face buni gospodari și oameni cu frica lui Dumnezeu, prin urmare, folositori lor și înșile și proprietarilor, cari este știut că, în genere, duc lipsă de oameni de slujbă cu știință de carte. De aceea și învățăturele pro(i)ectate au a ave(a) numai atâta mîrginire precît le trebu(i)e într-o aceasta.

Guvernul acum, deodată, în urmarea dispozițiilor legiuite de Așzămîntul <sc>²lar țintește a înființa câte o școală³ în fiecare ocol de ținut și încît pentru formarea învățătorilor trebuitori s-au și luat de pe acum măsurile cuvenite³.

Totodată, Departamentul acesta al Averelor³ Bisericești și al Învățăturelor Publice, prin înche(i)erea Sfatului Administrativ Estraordinar, subscrisă aceasta și de preasfințitul mitropolit și întărită de preaînălțatul domnu, asupra presentației no. 1.776, fiind îndatorit de a înființa câte o școală³ sătească și pe la toate moșiile clerului unde numărul locuitorilor

ar trece peste cincizăci, măsură ce el au și pus-o în lucrare la moșiile acele(a) de curând înposesuite, trecând în condițiile contractelor îndatorirea de a să face de către posesori încâperile³ trebuitoare.

Pe asămine(a) temeiu, și în privire³ că moșiea⁴ acei Sfinte Monastiri⁵, anume [Branîștea, Vădurelele și]⁶ Vânătorii, ce este⁷ lăsată⁸ în dispoziția Preacuvioșiei Voastre, dinpreună cu alte moșii⁹, înfățoșază toate avantajăle de a să înființa o¹⁰ scoală pentru copiii sătenilor ca una¹¹ ce urmează a fi sub umbrirea și protecția³ unui lacașu dumneze(i)escu și sub inspecția³ unui barbat iubitoriu de cultura națională, precum sânteți. Cu onoare vă alătorează planul închipuit pentru încăperea unei¹² asămine(a), ce are a să clădi în mijlocul satului¹³ și la locul ce anume să va însămna de delegatul Departamentului, poftindu-vă ca cu înlesnirea³ ce aveți pe moșie¹⁴ și prin concursul locuitorilor, să puneți în lucrare clădirea unei¹⁵ casă, după planul alăturatu [la fiecare din numitele moșii]¹⁶ și aceasta nesmintitu în vara anului viitoriu, 1854, binevoind acum a răspunde de primirea adresăi de față și punere(a) în aplicație a acestei măsuri de mare <și>¹⁷ bunăcuviință.

<de a doua mână, cu aceeași cerneală, semnătura:>

D.D. Letrat¹⁸ <m.p.>.

<iar de mâna care a scris textul:>

Șeful Secției,

<de a treia mână, cu al doilea tip de cerneală, semnătura:>

Dulcescu <m.p.>.

<iar de mâna care a scris textul:>

Secția <a>¹⁷II^a.

No. 3.801.

1853 iulie, în 10 zile.

Iașii.

ANI, Fond MCIP – Moldova, dosar. 191/1853, f. 1r-v, orig. ro. (concept), c. neagră.

¹ Semnul exclamării aparține autorului scrisorii.

² Parțial, rupt.

³ Așa în text.

⁴ Cuvântul «moșiea» a fost corectat ulterior, de a treia mână, cu al doilea tip de cerneală neagră, din cuvântul «moșiile».

⁵ Formula «moșiea încungiurătoare acei Sf(inte) M(ă)n(ă)s(ti)ri» a fost corectată ulterior, de a treia mână, cu al doilea tip de cerneală neagră, din formula «moșiile Pângărații, Tarcăul și Ivăneștii».

⁶ Formula «Branîște(a), Vădurelele și» a fost tăiată, ulterior, de a treia mână, cu al doilea tip de cerneală neagră.

⁷ Formula «ce este» a fost scrisă deasupra rândului, de a treia mână, cu al doilea tip de cerneală neagră.

⁸ Cuvântul «lăsată» a fost corectat ulterior, de a treia mână, cu al doilea tip de cerneală neagră, din cuvântul «lăsate».

⁹ Formula «dinpreună cu alte moșii» a fost scrisă deasupra rândului, de a treia mână, cu al doilea tip de cerneală neagră.

¹⁰ Cuvântul «o» a fost scris ulterior, deasupra rândului, de a treia mână, cu al doilea tip de cerneală neagră, după ce a tăiat formula «pe fiecare din ele câte o».

¹¹ Cuvântul «una» a fost corectat de a treia mână, cu al doilea tip de cerneală neagră, din cuvântul «unele».

¹² Cuvântul «unei» a fost scris ulterior, deasupra rândului, de a treia mână, cu al doilea tip de cerneală neagră, după ce a tăiat cuvântul «unor».

¹³ Cuvântul «satului» a fost corectat ulterior, de a treia mână, cu al doilea tip de cerneală neagră, din cuvântul «satelor».

¹⁴ Cuvântul «moșie» a fost corectat ulterior, de a treia mână, cu al doilea tip de cerneală neagră, din cuvântul «moșii».

¹⁵ Cuvântul «unei» a fost scris ulterior, deasupra rândului, de a treia mână, cu al doilea tip de cerneală neagră, după ce a tăiat cuvântul «a câte o».

¹⁶ Formula «la fiecare din numitele moșii» a fost tăiată ulterior, de a treia mână, cu al doilea tip de cerneală neagră.

¹⁷ Omis.

¹⁸ Semnătura lui «D.D. Letrat» a fost tăiată ulterior, cu o linie, de a treia mână, cu al doilea tip de cerneală neagră.

2

29 septembrie 1853

Respectivului Departament al Averilor Bisericești și al Învățăturilor Publice!¹

Scopul Guvernului de a să înființa scoale² sătești, <c>³unoscut mie din adresa celui Onorabil Depart(ament) no. 3.801, e<ste>⁴ prea adevărat că țintește numai la bunăstare generală a locuitorilor, iar apoi chemarea aceluiaș(i) Departament ca să fac ș<i>⁵ eu una din acele școli la moșia Vânătorii ce ar fi lăsată în dispoziția mea nu o înțeleg, cerută nici de Așezământul înființării unor asemenea scoale², nici de cuvântul că aș despozi de moșia Vânătorii.

Pentru cel întâi că privește cătră veniturile statului, iar pentru cel al doilea că urmează anume <con>⁴diții prin hrisovul ce păstrez lăsând a zice că precum, poate va fi cunoscând Departamentul, eu am făcut cu mult mai mu<lte>⁴ înbunătățiri decât aceli cerute de hrisov. Ș(i) apoi că, <p>⁴otri<v>⁵i<t>⁵ tot celui <h>⁶risov, dau Casii Centrale câte 1.000 galbeni⁷ <pe tot>⁴ anul. Parte din zisele înbunătățiri nefiind încă de<săvâr>³șite mă ocup, pe lângă cheltu(i)eli grele ș(i) cu stăruinți personale spre a le isprăvi. În o așa înpregiurare, cu părere de rău, supun științii că nu pot pune în lucrare ș(i) facerea scolii² decât [că], ca pentru o înbunătățire de mare trebuință, pri[i]mesc bucuros a da ajutoriu în a ei facere, una mie cinci sute lei sau a o ș(i) face, însă piste doi ani începuț(i) de la Sf(ân)tul Gheorghie anul viitoriu, 1854.

<de a doua mână, cu al doilea tip de cerneală neagră, semnătura:>

Nicon arhimandrit <m.p.>.

<iar de prima mână, cu primul tip de cerneală neagră, continuarea:>

<1>853, sept(embrie) 29.

M(onastirea) Bisericiani.

<pe a doua filă a scrisorii (f. 5v), tot de prima mână, cu primul tip de cerneală neagră, adresa:>

Oonorabilului Departament al Averilor Bisericești ș(i) al Învățaturilor Publice.

No. 80.

<iar pe *recto*-ul primei foi, sus, de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră, înregistrarea:>

No. 4387.

Pri[i]mit, 5 octomvr(ie) 1853.

Secția <a>⁸ II-a.

<tot pe *recto*-ul primei foi, în partea de sus și de mijloc a paginii, de a patra mână, cu al patrulea tip de cerneală neagră, rezoluția:>

Să va răspunde Preacuvioșiei Sale că Departamentul să află informat de acaretele și îmbunătățirele² ce au făcut pe moșiea² Vânătorii îndemnat de râvn[n]a și evlavie pentru Monastire și că Departamentul așteaptă înștiințarea Preacuvioșiei Sale despre săvârșirea zidirilor la Monastire ca trimețând apoi cercetare(a), să poată ave(a) mulțămirea a supune la cunoștința Guvernului adaosurile făcute și la Monastire și la moșiea² Vânătorii peste îndatorirele² ce au avut preacuvioșiea sa, ear² încât pentru cas[s]a scoală² pe Vânători, rămâne a să înființa de pre(a)cuvioșiea sa în termenul ce propune, dacă nu să va îndemăna² mai înainte.

Istrati <m.p.>.

ANI, fond MCIP – Moldova, dosar 191/1853, f. 2r-v și 5v, orig. ro., c. neagră, sigiliu de închidere în ceară roșie, slab imprimat, având, în câmpul sigilar, un porumbel sau un vultur cu aripile desfăcute, timbrând două calote hașurate, și legenda «Nicon Mironescu arhimandrit. 1846».

¹ Semnul exclamării a fost pus de autorul documentului.

² Așa în text.

³ Rupt.

⁴ Parțial, șters.

⁵ Șters.

⁶ Pătat cu cerneală.

⁷ Cuvântul «galbeni» este redat prin inițiala «g», urmată de semnul «#».

⁸ Omis.

La egumenul M(ă)n(ă)stirei Bisericii.

No. 4.434¹.

1858, iuni(e)² 4³.

În deplina⁴ încredere ce acest Ministeriu al⁵ Cultului și al Instrucției Publice are în făgăduința dată de Preacuvioșia Voastră prin adresa din 29 sept(emvrie) 1853, atingătoare de zidirea în termen de doi ani a unei case⁶ de școală⁷ pe moșia⁷ Vânătorii, cu onoare vă adres(e)ază poftire să binevoiți a-i împărtași știință dacă o asemenea(a) casă s-au gătit spre a se începe în ea cursul învățături⁸ de la 1^{-iu}⁹ septemvri(e) viitor, anul curent.

<pe *verso*-ul celei de-a doua file a conceptului (f. 8v), de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră, notița arhivistică:>

167.

L.D.

ANI, fond MCIP – Moldova, dosar 191/1853, f. 7r și 8v, orig. ro. (concept), hârtie albastră, c. neagră.

¹ Numărul «4.4346» a fost completat ulterior, pe loc lăsat liber, de a doua mână, care a corectat textul, cu al doilea tip de cerneală neagră.

² Luna «iunie» a fost scrisă ulterior, de a doua mână, care a corectat textul, cu al doilea tip de cerneală neagră, după ce a tăiat luna «mai».

³ Data «4» a fost completat ulterior, pe loc lăsat liber, de a doua mână, care a corectat textul, cu al doilea tip de cerneală neagră.

⁴ Formula «în deplina» a fost corectată de a doua mână, cu al doilea tip de cerneală neagră, din formula de început «acest Min(ister) în încr(ederea) deplina», pe care o scrisese mai înainte.

⁵ Cuvântul «al» a fost scris în continuarea rândului, de aceeași mână, cu același tip de cerneală neagră, după ce a tăiat cuvântul «are», pe care tot ea îl scrisese mai înainte.

⁶ Formula «unei case» a fost scrisă în continuarea rândului, de aceeași mână, cu același tip de cerneală neagră, după ce a tăiat formula «case de», pe care tot ea o scrisese mai înainte.

⁷ Așa în text.

⁸ Formula «în ea cursul învățături» a fost scrisă ulterior, deasupra rândului, de aceeași mână, cu același tip de cerneală neagră.

⁹ Așa în text pentru «întâiu».

La egumenul Mo(nasti)rei Bisericii.

No. 6.300¹.

1858, iulie 14² zile.

Nepri[i]mindu-se nici pînă acum din partea Pre(a)cuvioșiei Voastre știința cerută prin adresa no. 4.434 pentru casa di scoală³ de pe moșiea³ Vânători(i)⁴ și care, în timeiul făgăduinței dată de Pre(a)cuvioșiea³ Voastră prin adresa din 29 septemvrie 1853, urma a fi gata în termin de doi ani, acest Ministeriu al Cultului și al Instrucției Publice, cu onoare adaoge și acum a vă pofti să binevoiți a-i comuneca³ neîntârziet o asemenea știință și la caz(ul) când zisa casă nu⁵ s-ar fi gătit încă⁶, sânteți poftit a lua deîndată cele mai serioase măsuri spre a se pute(a) desăvârși o asemenea numaidecât pînă la 1^{-iu} 7 septemvrie viitor, de când urmiază³ a se deschide cursul învățetorilor³ pe la scoalele³ sătești.

<pe verso-ul celei de-a doua file a conceptului (f. 10v), de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră, notița arhivistică:>

167.

L.D.

ANI, fond MCIP – Moldova, dosar 191/1853, f. 9r-10v, orig. ro. (concept), hârtie albastră, c. neagră.

¹ Numărul «6.300» a fost completat ulterior, pe loc lăsat liber, de a doua mână, care a corectat textul, cu al doilea tip de cerneală neagră, care l-a subliniat.

² Numărul «14» a fost completat ulterior, pe loc lăsat liber, de a doua mână, care a corectat textul, cu al doilea tip de cerneală neagră.

³ Așa în text.

⁴ Cuvântul «Vânători» a fost scris deasupra rîndului, de aceeași mână, cu același tip de cerneală neagră, după ce a tăiat cuvântul «încungiurătoare», pe care tot ea îl scrisese mai înainte.

⁵ Cuvântul «nu» a fost scris deasupra rîndului, de aceeași mână, cu același tip de cerneală neagră, după ce a tăiat formula «nu ar fi», pe care tot ea o scrisese mai înainte.

⁶ Cuvântul «încă» a fost scris deasupra rîndului, de aceeași mână, cu același tip de cerneală neagră, după ce a tăiat formula «până astăzi», pe care tot ea o scrisese mai înainte.

⁷ Așa în text pentru «întâiu».

5

6 august 1858

Onorabilului Dipartament al Cultului și al Instrucției Publici,

Esti priabine cunoscut Onorabilului Dipartamint că încă nu bini apucasăm a disăvârși nămolul acel di opt ani nicontinit di clădiri și zidiri tot din nou ci că domniscu' hrisov datoream¹ să fac cu di la sine-m(i) cheltu(i)eli, încât mă și înglosasă-m(i) în grili¹ datorii și din cari nu sânt încă bini scăpat și, pi lângă toati acestea, iarăș(i) esti cunoscut nu numai Onoratului Dipartament, ci înt<re>²gii Moldovi(i) că eu chiar cu proprie a me(a) averi am făcut, am zidit și am clădit din nou mai mult dicât am datorit prin hrisovu' și cari toati abie li-am disăvârșit și, eată¹, tot acestu Onor<at>³ Dipartament m-au însărcinat în

trecutul an cu mai multi clădiri din nou și mai multi <m>⁴eremituri a faci la aciastă M(o)n(a)s(tire) Bisericanii. În adivăr, cu costul Onoratului Dipartament, <dar>² prin a meli¹ stăruinți ostinecioasă, în cari vremi¹ nu cruț chear b<a>⁵nii, o dată cu clădiri<li trebuincioase>⁶ din nou, încă iarăș(i) cu di la sine-m(i) greli cheltu(i)eli, doî binali și anumi la moșiea¹ Vânătorii casă buni, mari, încăpătoare, și alti heiuri cari era di niapărat și la cotuna Vădurelili clădescu, în drumul cel mari, la Transilvania¹, un ratoș⁷ cu mai multi heiuri pi lângă dânsul.

Aceste înpregiurări m-au făcut neputincios a disăvârși și școala cari în adevăr n-am uitat că am făgăduit să fac această școală, ba nici m-am putut îndămăna să mă pregătescu cu materia<lu>⁶l trebuitoriu, dar însă și acum făgădu(i)escu că o voiu faci când mă voiu îndemăna.

Dacă <acum>⁶ Onoratul Dipartament va faci bini să mă scutească macar în câtva di asămine(a) eczecu<ții>⁶, și aceasta ca să nu fiu sâlit a-mi întoarci făgăduința, căci în puterea domnescu(u)i hrisov ci <am>⁶, datoriu a faci școală, nu sânt.

<de a doua mână, cu al doilea tip de cerneală neagră, semnătura:>

N<icon>⁵ arhimandrit <m.p.>.

<iar de prima mână, cu primul tip de cerneală neagră, continuarea:>

<1>⁵858, avg(u)st 6 zile.

<pe a doua filă a scrisorii (f. 12v), tot de prima mână, cu primul tip de cerneală neagră, adresa:>

Onorabilului Dipartament al Cultului și al Instrucției Publici,
Prin Admăneștrațâea¹ di Neamț.

No. 25.

<tot pe verso-ul celei de-a doua file a scrisorii (f. 12v), de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră, notița arhivistică:>

167.

L.D.

<iar pe recto-ul primei foi, în colțul din dreapta sus, cu cerneală indigo, ștampila:>

<De>⁸partamenul Cult<ului>⁸ și al

<In>⁸stru<ctiei>⁸ Publice, <no.>⁸ 1.262⁹.

Intrată <la>⁸ 14 avgust¹⁰ 1858¹¹.

<tot pe recto-ul primei foi, în partea stângă, sus, a paginii, de a patra mână, cu al patrulea tip de cerneală neagră, rezoluția:>

S(ectiia) <a>⁵ II<-a>⁵.

14 august.

La actă.

G(heorghiu ?)¹² <m.p.>.

ANI, fond MCIP – Moldova, dosar 191/1853, f. 11r și 12v, orig. ro., c. neagră; sigiliu de închidere, în ceară roșie, slab imprimat și deteriorat; pe a doua filă a scrisorii a fost aplicat și sigiliul de șnuruire al dosarului, slab imprimat, în ceară roșie.

¹ Așa în text.

² Rupt și șters.

³ Parțial, șters.

⁴ Șters.

⁵ Omis.

⁶ Rupt.

⁷ Rateș = Han așezat la o șosea principală.

⁸ Neimprimat.

⁹ Numărul «1.262» a fost completat de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră.

¹⁰ Data «14 avgust» a fost completată de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră.

¹¹ Cifrele «58» de la anul 1858 au fost completate de a treia mână, cu al treilea tip de cerneală neagră.

¹² Semnătura are doar inițiala numelui.